

DİYABET SAĞLIK

PROFESYONELLERİNİN EĞİTİMİ için

ULUSLARARASI EĞİTİM REHBERİ

DİYABET HEMŞİRELİĞİ DERNEĞİ

Uluslararası Diyabet Federasyonu

Uluslararası Diyabet Federasyonu'nun misyonu, kuruluşumuz üyeleriyle birlikte çalışarak diyabetli bireylerin yaşamlarını iyileştirmektir.

**“Eğitim rehberi, bir öğrenim deneyiminin tamamını tanımlayan ve özel eğitim amaçlarını gerçekleştirmek için hazırlanan bir belgedir”
(Berg 1982)**

Kitabın Adı

Diyabet Sağlık Profesyonellerinin Eğitimi İçin Uluslararası Eğitim Rehberi

Yayıncısı

EOS Ajans- Yayıncılık

Tasarım

Mustafa Turgut

Basım

Tay-Sas Matbaacılık

I. Baskı

Mart 2005

Eos Ajans-Yayıncılık

Caferađa Mahallesi, Sakızgl Sokak Sivriođlu Apartmanı 17/5 Kadıköy-İSTANBUL

Tel: 0216. 346 21 47 Faks: 0216. 346 10 93

e-posta: eosinfo@ttnet.net.tr

ISBN 975-98323-0-5

Bu kitap, Eos Ajans- Yayıncılık tarafından, IDF'in izniyle yayınlanmıştır.

Kitabın herhangi bir sayfası veya bölümü eviri editörünün yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Sunuş

Uluslararası Diyabet Federasyonu bu eğitim rehberini hazırlarken tüm dünyada diyabet eğitimcilerinin ihtiyaç duyduğu bir temel kaynak oluşturarak diyabet eğitimini iyileştirmenin yanısıra, diyabet eğitiminde teori ve uygulama birliğini de sağlamayı amaçlamıştır. Bu kitap, hem diyabet eğitimcilerinin yetiştirildiği eğitim programlarını oluştururken kullanılabilir hem de diyabet eğitimcileri için bir “kendi kendine çalışma rehberi”dir. Diyabet Sağlık Profesyonellerinin Eğitimi İçin Uluslararası Eğitim Rehberi bu amaçlar doğrultusunda Türkçe’ye çevrildi.

Bu rehber kullanılırken bazı bölümlerin Türk kültürüne ve Türk hastalarına adapte edilmesi ihtiyacı olabilir. Çeviri sırasında orjinal rehberde sadık kalmaya çalıştık. Hatta ülkemizde yeni ve tartışılmaya açık olan bazı terimlerde hassasiyet gösterdik ve bazı İngilizce ifadeleri parantez içinde bırakmayı tercih ettik. Çeviri sırasında Sayın Can Erhan Kızmaz ile birlikte yenilenmeye açık hazırlanan orjinal rehberin Türkçe versiyonunu da hem yenilenmeye ve hem de Türk kültürüne adapte edilmeye uygun bir formatta düzenledik. Basım sırasında da orjinal baskının formatını koruduk.

Diyabet eğitiminde görev alan hemşire, hekim, diyetisyen ve diğer sağlık elemanlarının uygulamalarına ve eğitimci eğitim programlarını düzenleyen kişi ve kuruluşlara faydalı olması dileği ile;

Çeviri sırasında medikal perspektifin dışından da bakarak çok yönlü düşünebilmemizi sağlayan ve titiz çalışması ile basıma kadar her aşamada yardımcı olan Sayın Can Erhan Kızmaz’a,

Rehberin Türkçeye çevirisine izin veren Uluslararası Diyabet Federasyonu’na (IDF) ve Editör Sayın Marg Mc Gill’e, orjinal rehberin hazırlanmasında görev alan ve Türkçe çeviri için destek olarak çalışmayı başlatan Avrupa Diyabet Hemşireliği Federasyonu Başkanı Sayın Anne Marie Felton’a, Uluslararası ortak kararlar doğrultusunda faaliyet gösteren ve temel amacı diyabet hemşirelerini eğitmek olan Diyabet Hemşireliği Derneği’ne ve dernek başkanı Prof. Dr. Sevgi Oktay’a, çalışmalarına desteğini esirgemeyen İ.Ü.Florence Nightingale Hemşirelik Yüksekokulu Müdürü Sayın Prof. Dr. Zehra Durna’ya,

Kitabın hazırlanmasında basıma kadar her aşamada yoğun emek harcayan ve işbirliği ile Türkiye’den uzaklığıma rağmen bu rehberin hazırlanabilmesini sağlayan Sayın Şenay Kızmaz’a,

Amacı diyabet eğitimcilerini eğitmek olan ve kar amacı bulunmayan bir bilimsel rehberin basımı için destek olma anlayışına sahip Bayer Diagnostic firmasına ve Sayın Gözde Ünverdi’ye,

Her zaman desteklerini hissettiğim Aileme ve Sevdiklerime, sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Yard. Doç. Dr. Şeyda Özcan
Şubat 2005, New York

İngilizce baskı için önsöz

Eğitilmiş sağlık uzmanlarının ve sağlık uzmanlarına yönelik eğitim programlarının eksikliği, yüksek kalitede diyabet eğitimi ve bakımının önündeki en önemli engel olarak, Uluslararası Diyabet Federasyonu'nun (IDF) pek çok üyesi tarafından dile getirilmiştir. Bu ihtiyaca yönelik, IDF Diyabet Eğitimi Danışma Birimi (DECS), üç yıllık önemli stratejilerinden biri olan, bütün IDF üyeleri tarafından kullanılacak bir eğitim rehberi yazılması çalışmasına başlamıştır. Bu çalışmaya dünyanın her tarafından katkıda bulunmuş ve böylece bütün organizasyonun ihtiyaçları yansıtılmıştır. Eğitim rehberi, bütünüyle kapsamlı bir programın yürütülmesinde ya da bazı bölümleriyle kısa grup çalışmalarında kullanılabilir. Yerel sağlık uzmanlarının, kurumların ve kuruluşların değişik ve özel ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde kolayca adapte edilebilir. Patofizyoloji ve diyabetin klinik yönetimiyle ilgili önemli vurgular içermektedir. DECS'in felsefesi yüksek kalitede bir diyabet eğitimi sağlamak olduğu için, sağlık uzmanları mükemmel bir klinik anlayışa sahip olmalıdırlar. Bu yolla, iyi eğitilmiş sağlık uzmanlarınca verilecek diyabet eğitimi, diyabetli bireyin başarılı bir şekilde kendi diyabetini yönetmesinin anahtarını oluşturan klinik bakımla bütünleşecektir. Biz, bu eğitim rehberini hazırlarken diyabet tedavisinde yeni ve yenilikçi yaklaşımlar da ortaya çıkmaya devam etmektedir. Bunun sonucu olarak bu belge, yeni olgulara göre gelişen canlı bir yapıya sahiptir. Bu eğitim rehberinin, sağlık uzmanlarının bilgisini ve anlayışını artırmaya yönelik bir adım olduğuna ve dolayısıyla diyabetle yaşayanlara daha iyi bir bakım sunulmasına vesile olacağına bütün samimiyetimle inanmaktayım.

Marg McGill, Başkan, Editör

Dünyadaki diyabetli sayısı gittikçe artmaktadır. Bunların çoğunluğunu Tip 2 diyabetliler oluşturmaktadır; fakat aynı zamanda Tip 1 diyabet de artmaktadır. Özellikle can sıkıcı olan, Tip 2 diyabetin genç nüfus içindeki artışıdır. Bu insanların diyabetinin yönetilmesi bir problem olmaya devam etmektedir. Dünyanın bir çok bölgesinde eksik tedavi uygulanmakta ve tedavide kullanılan ilaçların çoğu, istenmeyen riskler içermektedir. Bununla birlikte yaşam tarzı değişikliği diyabet yönetiminin mihenk taşı olmaya devam etmektedir. Bu da, yine, dünya çapında değişiklik göstermektedir. Diyabetlilerin iyi bir bilgiye sahip olması ve bu bilginin uygulamaya aktarılma yeteneği anahtar rol oynamaktadır. Bu durum, eğitimi ve iyi motive edilmiş, iyi eğitilmiş sağlık profesyonelleri grubunu gerektirmektedir. Sağlık profesyonelleri, çok uzun bir süre, diyabet eğitimi vermede ve diyabet bakımında becerili olduklarını varsaydılar; fakat bununla birlikte bilgisizlikten ötürü, sık sık, arzulanan hedeflerin gerisinde kaldılar. Nelere gereksinim duyulduğunun açık bir tarifinin gözler önüne serilmesi gerekmektedir. Yüzlerce eğitim rehberi hazırlandı; bununla birlikte, bunların hepsi eğitim verme ile klinik yönetim becerilerini birbirinden ayırdılar. Tek başına ne birinin ne de diğerinin yetmediğini kabul etmek zorundayız. Yüksek kalitede diyabet bakımı vermek için, bütün sağlık profesyonellerinde her iki özelliğin birarada bulunması gereklidir. Bu eğitim rehberi, değişik disiplinlerden gelen ve farklı seviyelere sahip olan sağlık profesyonellerinin eğitimini kolaylaştıracak, bölgesel gereksinimlere ve kaynaklara uygun olarak yüksek kalitede diyabet eğitimi ve bakımı vermelerine izin verecektir.

Profesör Sir George Alberti, IDF Başkanı

Türkçe baskı için önsöz

Diyabet Dünyasının Değerli Sağlık Yöneticileri ve Eğitimcileri,

Sağlık Profesyonellerinin özgüvenini ve uygulamalarının etkinliğini arttırmak üzere yıllardır “Ulusal Diyabet Programı” adı altında ve çeşitli organizasyonlarda çaba gösteriyoruz. Sayın Şazi İmamoğlu, Sayın Sema Akalın, Sayın Temel Yılmaz ve arkadaşlarının, “diyabetlilere bakım verenlerin minimum donanımları ve öğrenimlerinin ne olması gerektiği” üstüne çalışarak, on yıl önce Bilkent’te hazırlayıp uyguladıkları “I. Diyabet Eğitimcisinin Eğitimi Kursu”nu, çoğaltılıp dağıtılan *görsel eğitim araçları* nı hatırlıyorum.

Biz de, diyabet hemşirelerinin temel ve sürekli eğitiminde bu dökümanlardan ve IDF’in standartlarından yararlandık. Hizmet verdikleri insanları güçlendirmek için, diyabet hemşirelerinin ne kadar hazır olduklarının öz-değerlendirmesini yapmalarına yarayacak beceri listeleri oluşturduk.

Türkiye’nin 40. Uluslararası ve Ulusal Diyabet Kongresi’nde Diyabet Hemşirelerimizle interaktif bir yöntem ve araç (keyboard) kullanarak, IDF’in yayınladığı “Diyabet Eğitimi Standartları”na göre diyabetlinin ve ailesinin eğitim durumunu gözden geçirmeye, onları bu standartlara ulaşmak için özendirmeye çalıştık. “Terapötik Hasta Eğitimi”ni başarmak her zaman kaygımız ve hedefimiz oldu.

Diyabet Hemşirelerimiz, hasta eğitiminin önemini biliyorlar ve isteklidir; kamuya ait sağlık kuruluşlarımızda “Sağlık personelinin performansının değerlendirilmesi ve ücretlendirilmesi”ne dair yönergede, hasta eğitimi yapan hemşirenin performansı göz ardı edildiği için kırıncılıklarını ifade etseler de, profesyonel etik ile mesleki ve vicdani sorumlulukları nedeniyle, temel işlevlerinden olan eğitim ve danışmanlık faaliyetlerini sürdürmektedirler.

Hizmetinde olduğumuz insanların güçlenmesini sağlayacak sağlık personellerinin yetiştirilmesinde çok yararlanacağımız bu rehberi dilimize, hepimize kazandıran değerli meslektaşına teşekkürlerimle....

Prof.Dr.Sevgi OKTAY, Diyabet Hemşireliği Derneği Başkanı
Şubat. 2005, İstanbul

Çeviri ve editoryal kurul

Türkiye Baskısı

Çeviri editörü

Yrd. Doç. Dr. Şeyda Özcan

İngilizceden Çevirenler

Yrd. Doç. Dr. Şeyda Özcan, Can Erhan Kızmaz

Orjinal Baskı

Yazarlar

Marg McGill, Chairperson, DECS, Australia, Editor, in-Chief

Anne Belton, Co-convenor, Curriculum Task Force, Canada, Editor

Tricha Dunning, Co-convenor, Curriculum Task Force, Australia, Editor

Sharidan Waldron

UK

Eva Kan

Hong Kong, PRC

Jane Overland

Australia

Nora Mecuri

Argentina

Juan José Gagliardino

Argentina

Frank Snoek

The Netherlands

Redaksiyon

Ellen Aslander-van Villet

The Netherlands

Vanessa Nube

Australia

Linda Beeny

Australia

Nishita Ojha

Tanzania

Anne Booker

UK

Emel Özer

Turkey

Keith Champell

USA

Tracey Parkin

UK

Ioretta Cox

UK

Dympna Pearson

UK

Marg Dorcas

Canada

Danielle Peters

Luxembourg

Pamela Dyson

UK

Blenda Purnell

UK

Lynn Edwards

Canada

Linda Sminerio

USA

Patricia Fokumlah

Cameroon

Nuha Saleh Stattin

Sweden

Deborah Foote

Australia

Nancy Simpson

Canada

Gary Steven Frost

UK

Chas Skinner

UK

Elaine Hibbert-Jones

UK

Lea Sorensen

Australia

Axel Hirsch

Germany

Johane Sutton

UK

Helen Jones

Canada

Peter Swift

UK

Selina Khor

Hong Kong, PRC

Briony Thomas

UK

Suha Khoury

Israel

Dorothy Thomas

Australia

Norma McGough

UK

Jacqui Troughton

UK

Lorna Mellor

Australia

Yianna Vovides

USA

Noreen Merritt

Barbados

Olwyn Westwood

UK

Angie Middlehurst

Australia

Rebeca Wong

Hong Kong-PRC

İçindekiler

Sunuş	3	
İngilizce Baskı İçin Önsöz	4	
Türkçe Baskı İçin Önsöz	5	
Çevirmenler ve Editörler Kurulu	6	
İçindekiler	7	
Giriş	9	
Geri Plan/Artalan	9	
Eğitim Rehberi	10	
Temel Prensipler	10	
Terimler Sözlüğü	11	
DECS eğitim rehberi çerçevesi	13	
Eğitim Rehberi Çerçevesinin Amacı	13	
Organizasyon ve Yönetim	13	
Öğrenciler	13	
Öğretim ve Destek Personeli	14	
Eğitim Rehberi Belgesinin Hazırlanması	14	
Eğitim Rehberi İçeriği	14	
Spesifik İçerik	15	
Değerlendirme	15	
Eğitim Tesisleri	15	
Kaynaklar	15	
Modül I	17	
Modül I-1	Diyabet Eğitimcisinin Rolü	17
Modül I-2	Ekip Yönetimi	19
Modül I-3	Öğretim ve Öğrenim	23
Modül I-4	Psikososyal ve Davranışsal Yaklaşımlar	27
Modül I-5	Toplum Bilincinin ve Farkındalığının Geliştirilmesi	31
Modül I-6	Araştırma	33
Modül I-7	Değerlendirme	35

Modül II		37
Modül II-1	Diyabetin Tanısı, Sınıflandırılması ve Tanıtımı	37
Modül II-2	Patofizyoloji	41
Modül III		43
Modül III-1	Bireysel Yönetim	43
Modül III- 2	Glikoz Düşürücü İlaç Tedavisi	47
Modül III-3	İnsülin Tedavisi	51
Modül III-4	Fiziksel Aktivite	55
Modül III-5	Beslenme Tedavisi	57
Modül III-6	Kısa Dönem Komplikasyonları	67
Modül III-7	Uzun Dönem Komplikasyonları	71
Modül III-7a	Diyabetik Retinopati	73
Modül III-7b	Diyabetik Nefropati	77
Modül III-7c	Diyabetik Nöropati	79
Modül III-7d	Kardiyovasküler Hastalık	83
Modül III-8	Tamamlayıcı Tedaviler	87
Modül III-9	Diyabet ve Cinsel Sağlık	89
Modül IV		91
Modül IV-1	Çocuk ve Ergen Diyabeti	91
Modül IV-2	Gebelik Diyabeti	97
Modül IV-3	Önceden Diyabeti Olan Kadınlarda Gebelik	99
Modül IV-4	İleri Yaştaki Yetişkinler	101
Modül IV-5	Perioperatif Yönetim	103
Ekler		105
Ek 1	Örnek Haftalık Program	105
Ek 2	Örnek Program	106
Ek 3	Fiziksel Ortam/Düzen	107
Ek 4	Küçük Grup Çalışması/Vaka Çalışması	108
Ek 5	Önerilen İnternet Siteleri	111
Ek 6	Mentorluk (Danışmanlık/Rehberlik)	112

Giriş

Bir eğitim rehberi şekillendirilirken öğretim ve öğrenim teorileri, yaratıcılık, eğlence ve deneysel öğrenim bir araya getirilmelidir. İyi yetişmiş ve klinikte etkili olan diyabet eğitimcilerinin eğitiminde, kapsamlı bir eğitim rehberi temel rol oynamaktadır. Bu, Uluslararası Diyabet Federasyonu'nun (International Diabetes Federation; IDF) Diyabet Eğitimi Danışma Birimi'nin (Consultative Section on Diabetes Education; DECS) diyabet eğitimi kavramı ile uyumludur ve IDF'in diyabeti önleme stratejileri ve sonuçlarını iyileştirme çabalarına yönelik olarak diyabetlileri ve sağlık ekibi üyelerini yetkin kılma görüşünün bir parçasıdır. Ayrıca, bir eğitim rehberi küresel diyabet eğitimi standartlarının yerine getirilmesini kolaylaştıran bir mekanizma olarak hizmet edebilir; sağlık bakım ekibi üyelerinin uyumlu bir şekilde çalışmalarını sağlayabilir; akademik ve klinik bütünlüğe sahip olan dinamik bir disiplininin gelişimini destekler.

Geri plan/artalan

Diyabet eğitimcilerinin bir uyum içinde hazırlanmaları ihtiyacı, DECS tarafından birkaç yıldan beri görülmektedir. DECS'in bu öngörüsü, sağlık profesyonelleri için eğitim programlarının geliştirilmesi ve eğitim toplantılarının yapılması konusunda, dünyanın pek çok ülkesinden iletilen, çok sayıda yardım isteği ile desteklenmiştir.

O halde, uluslararası bir eğitim rehberi:

- Sağlık çalışanlarına yönelik eğitim programları için ortak bir çerçeve tanımlayacaktır. DECS tarafından 1998 yılında (Diyabet Eğitimi Danışma Bölümü, 1998) geliştirilen "Diyabet Eğitimi İçin Uluslararası Standartlar" temeli üzerinde, ortak bir uygulama standardını destekleyecektir.
- Eğitim rehberinin geliştirilmesi için "Tanıma/Onay Belgesi" ni (Recognition Document) genel çerçeve olarak kullanacaktır (Diyabet Eğitimi Danışma Bölümü, 1999)
- Yeniden yapılandırma ve gözden geçirme sürecini, fark edilecek ve hedeflenecek en iyi uygulamayı ve referans olmayı sağlayan kaliteli diyabet eğitimi garanti edecektir.
- Diyabet eğitimcilerinden beklenen rolle uyumlu olacaktır.
- Diyabet eğitimcilerini ileri uygulama seviyesine hazırlayacaktır.

IDF DECS tarafından hazırlanan eğitim rehberlerinin denkliği, IDF'in eğitim programlarını tanıma sürecinin bir parçasıdır. Bu yolla rehberler, Uluslararası Standartlar'da tanımlanmış olan yapı ve süreç standartlarına göre değerlendirilir. Bu dışsal yeniden gözden geçirme süreci, her eğitim rehberinin ayrılmaz parçası olan içsel değerlendirmeyi tamamlar. Pek çok ülkenin diyabet eğitimcilerine yönelik iyi planlanmış ve yapılandırılmış eğitim programları olduğu görülmektedir.

Bununla birlikte, pek çok ülkede yöneticiler ve sağlık hizmeti verenler diyabet eğitiminin, diyabet tedavisinde önemli bir rol oynadığını, her tıbbi müdahalenin bir eğitim süreci olduğunu ve sağlık profesyonellerini etkili diyabet eğitimcileri kılmak için özel eğitimin gerektiğini yeni yeni kabul etmeye başlamışlardır. Bu alanlarda eğitim programları ve eğitim rehberleri, sağlık profesyonellerini diyabet eğitimcisi rolüne hazırlamak için gereklidir. Diyabet eğitimi bir uzmanlık alanıdır ve şayet etkili bir biçimde gerçekleştirilmek isteniyorsa, ileri seviyede bilgi ve deneyim gerektirir. Sonuç olarak, uluslararası bir eğitim rehberi, etkili bir diyabet eğitimi gerçekleştirmenin karmaşıklığının; bir uzman uygulayıcı ve diyabet sağlık ekibinin etkili bir üyesi olarak diyabet eğitimcisi olmanın gerektirdiği özel bilgi, yetenek ve rolün bilincine varmalarında yöneticilere/karar vericilere ve sağlık hizmeti verenlere yardımcı olacaktır.

Son on yılda, diyabet eğitimcisinin rolünün klinik değerlendirme, komplikasyonların değerlendirilmesi ve yönetim, tıbbi tedavinin düzenlenmesi ve araştırma konuları da dahil olmak üzere, ileri klinik becerileri içeren eğitim hazırlığının ötesine uzandığı görülmüştür. Bazı ülkelerde Uzman Klinisyen Hemşire (Nurse Practitioner) rolü ortaya çıkmış ve gelişmiştir. *Uzman klinisyen hemşire* genel hemşirelik eğitiminden sonra ilave uzmanlık eğitimi almış, ileri seviyede geniş bir uygulama alanına sahip olan, yüksek becerili klinisyendir. Bu ileri uygulamalar, ilaç tedavisi başlatma, uzmana sevk etme, tanı testlerini düzenleme ve istekte bulunmadır. Bu hemşireler mevcut olduğu taktirde, eğitim rehberi onları ileri düzeyde, etkili ve güven içinde çalışmaya hazırlayacak şekilde tasarlanmalıdır. Bu eğitim rehberi içinde yer alan bazı ileri düzey yetenekler (*) işaretiyle belirtilmiştir. Diğerlerine ise, örneğin bir ilacı reçetelendirmek, göndermede bulunulmamıştır.

Bu belge, kişilere ve kuruluşlara diyabet eğitimcileri için eğitim programları hazırlamada yardımcı olmak için geliştirilmiştir. Kişilerin buldukları ülkelerin yasa ve yönetmeliklerine, mesleki ve kültürel gerekliliklerine uygun bir bağlam içinde ele alınmalıdır. Bu belge içinde çizilen eğitim rehberi çerçevesi sadece bir yol göstericidir.

Eğitim rehberi

Bir eğitim rehberi geliştirilirken:

- Anahtar kurumsal paydaşların (stakeholder) dahil edilmesi
- Hedef kitleye uygun olması
- İçeriğin güncel uygulamayı yansıtması ve mümkünse bu içeriğin kanıta ya da en azından görüş birliğine (konsensüse) dayanmasının sağlanması
- Değişime uyum sağlaması için eğitim rehberinin düzenli olarak gözden geçirilmesi
- Teorinin uygulamaya bağlanması önemlidir.

Temel prensipler

Bir eğitim rehberi:

- Öğrencileri bilgi kazanmak ve diyabet eğitimi vermede beceri ve yeterliliklerini geliştirmek için desteklediğini
- Önceki diyabet bilgilerinin anlaşılmasına yönelik uygun yöntemlere sahip olduğunu
- Uygun olduğunda ilgili kuruluşlar, dernekler ve diğer yapılarla, örneğin klinik deneyim sağlamak için, iş birliği yapacak bir yöntemle sahip olduğunu
- Teori, araştırma* ve klinik uygulamayı birleştirdiğini
- Yansıtıcı uygulamayı (reflective practice), problem çözme ve karar verme becerilerini kullandığını
- Standartlar ve yeterlilik üzerine temellendirildiğini

- Klinik deneyimin ve gözetimin/süpervizyonun miktarı ve niteliği de dahil olmak üzere, eğitim rehberini oluşturmak için uygun kaynaklara sahip olduğunu
- Kendilerine ayrılmış konuları öğretecek uygun bir eğitime ve niteliklere sahip öğretmen ve eğitim grubu tarafından oluşturulduğunu
- Klinik deneyim başladığında, olanakları onaylayacak ve takibini yapacak uygun bir prosedüre sahip olduğunu
- Kursun başarıyla tamamlanmasıyla, diyabet eğitiminde yeterliliğe ulaşılacağını
- Öğrencileri mesleki sorunlarını, rol çatışmalarıyla ve kendilerinden beklenen role uygun diyabet eğitimini gerçekleştirmeyle ilgili sorunları aşacak donanıma sahip kılacağını
- Programın, gerçekleştirileceği belirli topluluk ve sağlık sistemi bağlamında açıkça tanımlanmış olduğunu kanıtlamak ihtiyacındadır.

* Araştırma, orjinal araştırma projesi geliştirmede bizzat görev alma ve işbirliği yapmanın yanısıra, pratikte araştırma bulgularını değerlendirme, kullanma ve uygulamayı da ifade eder.

Terimler sözlüğü

Denklik (Accreditation)

Denklik, aynı zamanda onaylanma olarak kabul edilmektedir. Denklik, sağlık sistemi ve hizmetlerinde diyabet eğitimcilerini yeterli ve güvenli bir şekilde görev yapmaya hazırlayacağından emin olmak için DECS'in bir eğitim müfredat programını inceleme sürecidir. Böylece öğrencilere, hizmet alanlara (tüketicilere), sağlık hizmeti verenlere ve yönetimlere kursun uygun standartlarda gerçekleştirildiği ve DECS tarafından tanındığı güvencesi verilmektedir. Denklik, standardı karşılayan kurslara 3 yıllık bir periyot için verilmektedir. Bu süreden sonra yeniden denklik istenilmelidir.

NOT: Denklik kişilere değil kurslara yöneliktir.

Klinik Deneyim (Clinical experience)

Kurs belgesi, teoriyi uygulama alanında ya da klinik ortamda kullanması ve klinik alanda yeterliliğe ulaşması için öğrencinin diyabet ve gereken klinik beceriler hakkında bilgiyi nasıl edineceğini göstermek zorundadır.

Klinik deneyim, bir disiplinlerarası diyabet bakım ekibinde yer alan deneyimli bir diyabet eğitimcisinin rehberliği/gözetimi altında gerçekleşmelidir.

Yeterlilik (Competence)

Yeterlilik, yöntemleri doğru bir şekilde uygulayabilmeyi ve diyabet eğitimcisi rolünün temel unsurlarını yerine getirme kapasitesini ifade eder. Kursun bitiminde öğrenciler, yaptıkları uygulamalarda gözetime değil de desteğe ve yol göstericiliğe ihtiyaç duyar hale gelmelidirler.

Eğitim Rehberi Belgesi/Eğitim Müfredatı (Curriculum Document)

Eğitim programının genel amaçlarını, içeriğini (genellikle her biri kendi hedef grubunu içeren başlıklara/modüllere bölünmüş olan), öğrencilerin nasıl seçildiğini, öğretim kadrosu ve kaynaklar hakkındaki ayrıntıları, referansları/metinleri, değerlendirme sürecini ve mümkün olduğunda önceki öğrenimleri anlama, değerlendirme yöntemini tanımlayan ayrıntılı bir plandır. Eğitim rehberi belgesi, aynı zamanda programı sunan organizasyonun altyapısıyla ilgili genel bilgiler verir.

Bir eğitim rehberi belgesi ayrıntılı bir ders planı değildir. Bununla birlikte, ders planı eğitim rehberi belgesiyle uyumlu olmalı; içeriğe özgü ayrıntılar içermeli ve öngörülmuş amaçları, hedefleri, öğrenim sonuçlarını karşılayabilecek durumda olmalıdır.

Diyabetik (Diabetic)

“Diyabetik” kelimesi bir isim olarak, diğer bir deyişle, “diyabetli bir kişiyi” tanımlamak için kullanılmamalıdır. “Diyabetik”, diyabetik ürün gibi cansız objeler için kullanılabilir.

Eğitim Hizmeti Veren (Education provider)

Eğitim programını gerçekleştiren kişi ya da kurum.

Öğretim Kadrosu (Faculty)

Eğitim rehberini öğreten personel.

Kursun esnekliği (Flexibility of course)

Çalışmayı kolaylaştırmak amacıyla kurs içeriği, ulaşılabilirliği ve verilmesi konusunda esnek olmalıdır. Kursun verildiği ülkeye uygun standart ve seviyede gerçekleştirilmelidir.

Modül (Module)

Eğitim Rehberi'nin bir konuya yönelik amaçlar, hedefler, öğrenim sonuçları ve öğretim yöntemleri, modüle ayrılan süre, kendi kendine öğrenim ve değerlendirme yöntemi hakkında ayrıntılar içeren, bir başlık altındaki her bir bölümdür. Modül; ayrıca bir ünite ya da konu olarak anlaşılabilir.

Denkliğin Yenilenmesi (Re-accreditation)

Denklik periyodu boyunca önemli değişiklikler geçiren eğitim rehberinin, yeniden gözden geçirilmesi ya da denkliğin bitim tarihinden itibaren eğitim rehberinin denkliğinin yenilenmesi sürecini ifade eder.

Önceki Öğrenimlerin Tanınması (Recognition of prior learning)

Önceki öğrenimler, diyabet eğitimcisi programı başlamadan önce edinilmiş olan bilgileri ve yeterliliği ifade eder. Her program uygun noktada önceki öğrenimlerin yeni öğrenimlere nasıl dahil edileceğini açıkça ortaya koymalıdır. Önceki diyabet eğitimi deneyimlerine ne kadar güvenileceğini gösteren net ilkeler ve diğer eğitim ortamlarında ele alınmış olan incelemeye uygun üniteler gösterilmelidir.

DECS eğitim rehberi çerçevesi

Eğitim rehberi çerçevesinin amacı

Uluslararası eğitim rehberi çerçevesinde bulunan bilgi, eğitim rehberi yaklaşımlarının yenilik ve değişim için çeşitliliğini zenginleştirmeye izin verirken, aynı zamanda bu eğitim rehberinin;

- Diyabet eğitimcilerini eğitmek için yapılan kurslarda görev alan öğretim kadrosuna ve eğitim hizmetini verenlere rehber olması
- Denklik ve yeniden denklik için DECS'in incelemesine sunulan eğitim rehberinin değerlendirilmesi için temel ilkeleri göstermesi
- Diyabet eğitimcilerinin sergilemeleri beklenen role hazırlanmasını sağlayan bir araç olması
- Diyabet eğitiminin temel standardını sağlayan bir yöntem işlevi görmesi öngörülmektedir.

Kriterler bir eğitim rehberi hazırlanırken göz önüne alınması ve dahil edilmesi gereken önemli alanları bir araya getirmektedir. Arzu edildiği takdirde, bu eğitim rehberi üzerine temellendirilen program DECS tarafından yeniden gözden geçirilebilir. Eğitim rehberinin değerlendirilmesi yaklaşık olarak 3 ay alacaktır (Diyabet Eğitimi Danışma Bölümü, 1999). DECS onayı isteyen eğitim hizmeti verenler, bir eğitim rehberi incelenmesi için DECS'e sunulduğunda, yeterli zamanın ayrıldığına emin olmak zorundadırlar.

Organizasyon ve yönetim

- Eğitim rehberi, IDF'in, programın yürütüleceği ülke ile eğitim hizmeti verenin felsefesi ve genel ilkeleri ile uyumlu bir felsefeye ve genel ilkelere sahip olmalıdır.
- Organizasyonun finansal kaynaklarıyla orantılı olan kursu gerçekleştirmek için yararlanılacak uygun insan ve araç kaynakları olmalıdır.
- Eğitim rehberi, deneyimli bir kurs koordinatörü tarafından yönetilmelidir.

Öğrenciler

Kursa kayıt olan öğrenciler, eğitim hizmeti verenin ve ilgili ülkenin normal gerekliliklerini ve seçim yöntemini karşılayan uygun özelliklere sahip olmalıdırlar. Ayrıca bu, eğitim rehberinde tanımlanmalıdır. Öğrencilerin sağlık mesleği ile ilgili geçmişi, mesleki deneyimi olmalıdır.

Öğretim ve destek personeli

- Bir kurs koordinatörü, kursun düzenli bir şekilde verilmesini sağlamalı ve organizasyonun bütün sorumluluğunu üstlenmelidir.
- Öğretim kadrosu üyeleri, akademik ve mesleki olarak öğrenim verdikleri alanda nitelikli olup disiplinlerarası diyabet ekibinde çalışma tecrübesine sahip olmalıdırlar.
- Öğretim kadrosunda;
 - Eğitim rehberi içindeki konuları öğretmek,
 - Deneyimli uzmanlarla klinik alanlarda işbirliği yapmak önemli olduğunda, özellikle klinik alanlarda öğrencilere gerekli rehberlik, gözetim ve desteği sağlamak için yeterli sayıda öğretim elemanı bulunmalıdır.

Her öğretim elemanı için diploma ve deneyimlerinin listesini içeren bir özgeçmiş metni, eğitim rehberine konulmalıdır.

Eğitim rehberi belgesinin hazırlanması

- (a) Kursun başarıyla tamamlanması, diyabet eğitiminde ilgili ülke için onaylanmış/biçimlendirilmiş bir yeterliliğe ulaşmayı sağlamalıdır.
- (b) Eğitim rehberi, DECS Diyabet Eğitimi İçin Uluslararası Görüş Birliği (Konsensüs) Standartlarını, yetki alanlarını ve ilgili mesleki yasa ve kuralları, ilgili mesleki kuruluşların, eğitim hizmeti sağlayanların ve eğitim rehberinin yapıldığı ülke yönetiminin etik standartlarını ve eğitim ihtiyaçlarını göz önünde bulunduran bir

felsefeyi temel almalıdır. Bu felsefe, eğitim rehberi belgesinde açıkça ifade edilmelidir.

- (c) Diyabet eğitimcilerinin eğitilmesi ihtiyacını açık bir şekilde tanımlayan, bu konuda söz sahibi olan önemli kurumlar ve hizmet alanlarla görüşüldüğünü ortaya koyan bir açıklama bulunmalıdır. Bu açıklama, güncel sağlık sorunlarını ve eğitim rehberinin gerçekleştirileceği ülkenin beklentilerini yansıtmalıdır.

Eğitim rehberi içeriği

Diyabet eğitimcilerini hazırlamaya yönelik olarak tasarlanan bir eğitim rehberi:

- Klinik deneyime ve araştırmaya dayanan güçlü bir odak noktasına (kanıta dayalı bakıma) sahip olmalıdır.
- Diyabet eğitimcisi rolünün temel bileşenlerini yansıtmalıdır:
 - Klinik uygulama.
 - Her düzeyde korumayı ve sağlığı geliştirmeyi kapsayan eğitim.
 - Danışmanlık ve davranışsal değişim teknikleri.
 - Araştırma ve kalitenin iyileştirilmesi/denetim yöntemleri.
 - Liderliği içine alan idare/yönetim.
- Uygun rolleri kazandıracak mesleki hazırlığı sağlayan içeriğe sahip olmalıdır:
 - Diyabet eğitimcileri, diğer sağlık personeli ve meslekten olmayan bireyler, sorumluluklar ve mesleki sınırlara uygun olarak, birbirleriyle nasıl çalışıyorlar?
 - Anlaşmazlık çözümlerini ve müzakereyi de açıklayan disiplinlerarası ekip çalışması.

Spesifik içerik

Spesifik (konuya özgü) içerik, modüllerin ya da konuların içine yerleştirilmelidir. Her modül:

- Modüle yönelik amaçlar, hedefler ve öğrenim sonuçlarını
- Ele alınacak içeriğin ana hatlarını
- Kullanılacak öğretim stratejilerini
- Değerlendirme yöntemlerini ve modülde başarılı olmanın koşullarını
- Teoriye, klinik uygulamaya/deneyime ne kadar zaman ayrıldığını
- Kursun tamamı ve her modül için önerilen öğrenci iş yükünün detaylarını, yani öğrencinin sınıfta, klinik ortamda, ev ödevlerini ve sunumlarını yerine getirirken ne kadar zaman harcayacağını
- Teori ve uygulamanın birbiriyle nasıl ilişkilendirileceğini
- Klinik yeterliliği değerlendirmeye yarayanlar da dahil olmak üzere değerlendirme araçlarını (Değerlendirme araçlarının nüshaları eğitim rehberine ek bölüm olarak dahil edilmelidir.)
- Katılımcıların ulaşabilecekleri ya da eğitim hizmeti veren tarafından onlara sağlanacak kaynak kitapları, dergileri ve her konu için önerilen diğer materyalleri içermelidir.

Değerlendirme

Öğrenciler, öğretmenler ve klinik gözetmenler tarafından yapılacak olan kurs değerlendirmelerinin nasıl gerçekleştirileceği hakkındaki ayrıntılardır. Bu değerlendirme araçlarının kopyaları bir ek bölümde sunulmalıdır. Eğer kurs sürekli olaksa, eğitim rehberinin sürekli ve periyodik gözden geçirilmesine yönelik düzenlemeler tanımlanmalıdır.

Eğitim tesisleri

Kursun gerçekleştirileceği fiziksel ortam, ülke olanaklarına ve öğrencinin ihtiyaçlarına uygun olmalıdır ve şunları içermelidir:

- Sınıflar ve konferans salonları
- Bilgisayarlar, klinik ve metabolik kontrol ve tedavi için gereken araçlar gibi ekipmana erişim
- İşitsel-görsel ekipman dahil olmak üzere öğretim materyalleri
- Eğitim ve destek ekibi için ofis olanakları

Fiziksel olanakların genel hatları eğitim rehberi belgesine dahil edilmelidir. Olanakların ülkelere göre değişeceği kabul edilmektedir.

Kaynaklar

Australian Diabetes Educators Association (ADEA). *Rolestatement for the diabetes education*. Canberra: ADEA; 1984.

Berg E. *Curriculum building in nursing*. St Louis, MO: Mosby; 1982.

Declaration of the Americas on Diabetes (DOTA) standards for education of people with diabetes. Alexandria, VA: DOTA.

International Diabetes Federation (IDF). *Consultative Section on Diabetes Education 1998: International consensus standards for diabetes education DECS*. Brussels: IDF; 1998 (www.idf.org).

International Diabetes Federation (IDF). *Consultative Section on Diabetes Education 1999: Guidelines for recognition of diabetes education courses and materials for the education of health professionals*. Brussels: IDF; 1999 (www.idf.org).

